

Zajímavé neofyty na elektrárenské popílkové haldě v Oslavanech

Interesting neophytes on the fly ash dump near a power station in Oslavany, Czech Republic

KAREL SUTORÝ

Botanické oddělení Moravského zemského muzea, Hviezdoslavova 29a, CZ – 627 00 Brno; e-mail: ksutory@mzm.cz

Abstract: The paper summarizes finds of rare neophytes in a dump near Oslavany in South Moravia. The occurrence of *Crambe maritima*, *Gypsophila scorzonerifolia*, *Leymus arenarius* and *Hypericum annulatum* is reported. The latter species was lately found (Sutorý 2010) as a new alien for Czech flora. A species list of vascular plants recorded during the survey is also included.

Key words: dump, *Crambe maritima*, *Gypsophila scorzonerifolia*, *Leymus arenarius*, *Hypericum annulatum*

ÚVOD

Nad jihovýchodním okrajem Oslavan (N 49°07'13", E 16°20'54") v nadmořské výšce cca 270 m se tyčí elektrárenská halda jako pomník připomínající význam někdejší oslavanské elektrárny pro jižní Moravu. Od 1. dubna 1913 ji 80 let zásobovala proudem. Od roku 1993, kdy byla elektrárna 30. května odstavena, halda už neslouží jako úložiště popílku, naopak na jižní straně se z ní popílek odebírá. Hlavně severní a západní svahy haldy jsou souvisle zarostlé vegetací, především v dolní části haldy rostou i keře a stromy. Že na haldě došlo k nějakým pokusům o rekultivaci, je jisté (L. Rejl, ústní sdělení), ale o jejím rozsahu se mi nepodařilo získat informace. Mezi druhy zde nalezenými jsou i čtyři, které zasluhují zvláštní pozornost.

Haldu jsem navštívil ve dnech 22. 9. 2006, 22. 5. 2007, 8. 7. 2008, 25. 7. 2008 a 14. 6. 2009. Při návštěvách jsem zaznamenal nalezené druhy a v několika případech pořídil herbářové doklady, které jsou uloženy v herbáři Moravského zemského muzea (BRNM). V níže uvedeném seznamu jsou označeny (!). Taxonomické pojetí a nomenklatura taxonů se řídí Klíčem ke květeně České republiky (Kubát et al. 2002) až na dosud neuváděný druh *Hypericum annulatum* Moris.

***Crambe maritima*.** Původně byl katrán přímořský rozšířen na pobřežích moří západní a severní Evropy a Černého moře. Pěstováním jako zelenina se rozšířil a zplaňuje. Z Moravy jej Smejkal (1980) uvádí bez komentáře a v Květeně České republiky (Smejkal 1992) též autor jeho výskyt u nás charakterizuje slovy: „velmi zřídka pěstovaný jako zelenina a vz. zplaňuje (Velké Meziříčí, Mohelno j. od Náměště nad Oslavou)“. Jak je zřejmé, byl tento druh v oblasti již udáván. Štěpánek (in Kubát et al. 2002: 278) tento druh zmiňuje bez bližší lokalizace jako „zřídka pěstovaný a ojedinelé zplaňující“. Na haldě se vyskytuje nejčastěji na jejím severním úpatí.

***Gypsophila scorzonerifolia*.** Poprvé tento původem kaspický druh šateru na území České republiky uvádějí Smejkal et Grüll (1966) z Brna. O 14 let později charakterizuje

brněnský výskyt první z autorů citované práce takto (Smejkal 1980): „Vzácně zavlékán (Brno, na několika místech)“, což později opakuje i Hrouda (in Kubát et al. 2002: 169). Šourková (1990) cituje navíc i starší nálezy: „doloženo zplanění v okolí botanických zahrad již na přelomu 19. a 20. století (Roudnice nad Labem, Olomouc), nověji nalezena na několika místech v Brně“. Pyšek et al. (2002) udávají jeho první výskyt na našem území z roku 1900. Nález na oslavanské haldě tedy představuje novou lokalitu, i když ne příliš vzdálenou od míst známých nálezů. Na haldě roste šater dlouholistý především na jejím vrcholu, ale jednotlivé exempláře se dají najít i jinde.

Hypericum annulatum Moris. Druh popsáný ze Sardinie s hlavním rozšířením na Balkáně (Bulharsko, Řecko, Srbsko a Albánie), který z České republiky nebyl dosud uváděn. Mimo přirozený areál byl nalezen také ve Švýcarsku (1981) a v Dánsku (2000). Podrobněji se nález na oslavanské haldě věnuji na jiném místě (Sutorý 2010). Determinace byla provedena podle Robsona (Robson 1968).

***Leymus arenarius*.** Ječmenice písečná je původní na dunách a písčinách evropského pobřeží Atlantiku a v severní Evropě. Dnes je rozšířena i v chladnějších částech Severní Ameriky, v Austrálii, na Novém Zélandu, v jižní Africe a Jižní Americe. Tento invazní druh se užívá pro zpevňování písečných dun a nebo se pěstuje pro okrasu (Anwar Maun 2009). Smejkal (1980) ječmenici z Moravy neuvádí a Kubát (in Kubát et al. 2002: 874) jí zmiňuje pouze mezi „mnoha dalšími občas pro okrasu pěstovanými n. vz. přechodně zavlékanými rody a druhy trav“ s komentářem „pěstován pro zpevnění písčin a také vzácně zavlékán“. Pyšek et al. (2002) uvádějí tento druh ve skupině zavlečených rostlin, které mají v České republice 1–4 lokality. Na haldě se vyskytuje jen v několika izolovaných skupinách na jejím západním svahu. Determinace byla provedena podle Jägera (Jäger et al. 2008).

Přehled zajímavějších druhů cévnatých rostlin zjištěných na haldě.

Achillea collina (!), *Ailanthus altissima* (!), *Allium senescens* (!), *Anchusa officinalis* (!), *Arenaria serpyllifolia*,

Aristolochia clematitis (!), *Artemisia absinthium*, *Asclepias syriaca* (!), *Asparagus officinalis* (!), *Astragalus glycyphyllos* (!), *Ballota nigra*, *Berteroa incana*, *Betula pendula*, *Calamagrostis epigejos*, *Camelina microcarpa* (!), *Carex leersiana* (!), *Carlina vulgaris* (!), *Centaurea stoebe*, *C. scabiosa* (!), *Cerastium glutinosum* (!), *Chenopodium striatifforme* (!), *Chondrilla juncea* (!), *Cirsium arvense*, *C. vulgare*, *Colutea arborescens* (!), *Conyza canadensis*, *Crataegus laevigata* (!), *C. monogyna* (!), *Cynoglossum officinale* (!), *Daucus carota*, *Dryopteris filix-mas* (!), *Echium vulgare*, *Echinops sphaerocephalus*, *Elaeagnus angustifolia*, *Erigeron acris* (!), *E. podolicus* (!), *Erysimum durum* (!), *Euonymus europaea*, *Festuca brevipila* (!), *Filago arvensis* (!), *Fraxinus excelsior*, *Geranium robertianum*, *Hieracium laevigatum* (!), *Holosteum umbellatum* (!), *Humulus lupulus*, *Hypericum hirsutum* (!), *H. perforatum*, *Inula conyzae* (!), *Isatis tinctoria* (!), *Lappula squarrosa* (!), *Lathyrus hirsutus* (!), *L. tuberosus*, *Leonurus cardiaca* (!), *Ligustrum vulgare*, *Linaria genistifolia* (!), *Linum austriacum* (!), *Lotus corniculatus*, *Malva alcea* (!), *Melica ciliata* (!), *Morus alba* (!), *Myosotis arvensis* (!), *Odontites vernus* subsp. *serotinus* (!), *Oenothera* sp. (!), *Onopordium acanthium* (!), *Peucedanum alsaticum* (!), *Phragmites australis*, *Picea abies*, *Picris hieracioides* (!), *Pinus sylvestris*, *Poa compressa* (!), *Polypodium vulgare* (!), *Populus tremula*, *Potentilla argentea* (!), *P. recta* (!), *Prunus spinosa*, *Pyrus communis*, *Ribes odoratum* (!), *Rosa rugosa* (!), *Rubus caesius*, *Rumex acetosella* (!), *R. patientia* (!), *Sambucus nigra*, *Saponaria officinalis* (!), *Senecio jacobaea* (!), *S. ovatus* (!), *Silene latifolia* subsp. *alba*, *S. nutans* (!), *S. vulgaris*, *Sisymbrium altissimum* (!), *Stipa capillata* (!), *Tilia cordata* (!), *Tragopogon dubius* (!), *T. pratensis* agg. (!), *Trifolium arvense*, *T. campestre* (!), *Verbascum chaixii* subsp. *austriacum* (!), *V. phlomoides* (!), *Vicia cracca* (!), *V. tetrasperma* (!).

Jak je zřejmé, mezi nalezenými druhy se vyskytuje vysoký počet adventivních druhů.

PODĚKOVÁNÍ

Je mi milou povinností poděkovat RNDr. Luboši Rejlovi za zprostředkování vstupu na lokalitu, doprovod při terénním výzkumu a za doplňující informace. Výzkum byl prováděn s podporou výzkumného záměru MK00009486201.

LITERATURA

- ANWAR MAUN M. (2009): Coastal sand dunes. – Oxford University Press, Oxford.
- JÄGER E. J., EBEL F., HANELT P. et MÜLLER G. K. [eds.], (2008): Exkursionsflora von Deutschland. Band 5. Krautige Zier- und Nutzpflanzen. – Spektrum Akademischer Verlag, Springer-Verlag, Berlin and Heidelberg.
- KUBÁT K., HROUDA L., CHRTEK J. jun., KAPLAN Z., KIRSCHNER J. et ŠTĚPÁNEK J. [eds.], (2002): Klíč ke květeně České republiky. – Academia, Praha.
- PYŠEK P., SÁDLO J. et MANDÁK B. (2002): Catalogue of alien plants of the Czech Republic. – Preslia, 74: 97–186.
- ROBSON N. K. B. (1968): *Hypericum*. – In: TUTIN T. G. et al: Flora Europaea, 2: 260–269, Cambridge University Press, Cambridge.
- SMEJKAL M. (1980): Komentovaný katalog moravské flóry. – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Brno.
- SMEJKAL M. (1992): *Crambe* L. – katrán. – In: HEJNÝ S. et SLAVÍK B. [eds.]: Květena České republiky, 3: 230–235, Academia, Praha.
- SMEJKAL M. et GRÜLL F. (1966): *Gypsophilla scorzone-rifolia* Ser. jako adventivní rostlina v Československu. – Preslia, 38: 202–204.
- SUTORÝ K. (2010): Adventive occurrences of *Hypericum annulatum* Moris. in Europe, with the first record in the Czech Republic. – Acta Mus. Morav., sci. biol., 95 (1): 231–234.
- ŠOURKOVÁ M. (1990): *Gypsophila* L. – šater. – In: HEJNÝ S. et SLAVÍK B. [eds.]: Květena České republiky, 2: 192–198, Academia, Praha.